

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่า "เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า" ประชากรวัยเด็กจึงเป็นกลุ่มประชากรที่โลกให้ความสำคัญ สนใจศึกษาและวิจัยอย่างกว้างขวางตลอดมาในอดีต แต่ในอนาคตกลุ่มประชากรที่จะมีความสำคัญไม่น้อยกว่ากลุ่มประชากรในวัยเด็ก คือกลุ่มประชากรวัยสูงอายุซึ่งมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ต่อมาได้มีการทบทวนถึงคุณค่าของผู้สูงอายุที่มีต่อสังคม นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและเห็นว่าคนรุ่นหลังควรจะให้ความเคารพต่อผู้สูงอายุ จึงมีการตื่นตัวในเรื่องผู้สูงอายุมากขึ้นและเชื่อว่าในอนาคตจะเป็นยุคพัฒนาด้านวิวัฒนาการของผู้สูงอายุกันมากขึ้นทั้งในด้านการศึกษาทางวิชาการ การวิจัยและการนำมาประยุกต์ใช้ (David L. Decker 1980: 262) ซึ่งในขณะนี้ก็ได้มีการศึกษาเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับวัยสูงอายุ (Gerontology) บ้างแล้ว

เมื่อปี พ.ศ. 2525 องค์การอนามัยโลกได้กำหนดให้เป็นปีผู้สูงอายุ ทั้งนี้สืบเนื่องจากการประชุมสมัชชาว่าด้วยผู้สูงอายุในเดือนสิงหาคม ปีเดียวกันนั้น ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย โดยใช้คำขวัญว่า "Add Lives To Years" และประเทศไทยเราก็ได้ให้คำขวัญว่า "ให้ความรักพิทักษ์อนามัย ผู้สูงวัยอายุยืน" เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีสุขภาพดีทั้งใจและกาย เพราะผู้ที่มีสุขภาพสมบูรณ์ย่อมสามารถทำประโยชน์ให้กับตนเองและสังคมได้ ดังที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทและอุทิศเวลาเพื่อประโยชน์แก่สังคมได้ ในลักษณะงานที่ต้องอาศัยความสูงหรืองานวางแผนต่าง ๆ ซึ่งงานดังกล่าวผู้สูงอายุมีโอกาสช่วยเหลือสังคมและบุคคลที่อยู่ในวัยอื่น ๆ ได้เป็นอย่างมาก

จากการศึกษาของนักประชากรศาสตร์พบว่า นับวันจำนวนประชากรผู้สูงอายุจะทวีขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ในขณะที่อัตราการเพิ่มของประชากรค่อย ๆ ลดต่ำลง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ดังเช่นในศตวรรษที่ 20 นี้ จำนวนประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นดังนี้ ในปี ค.ศ. 1900 มีจำนวน 3.1 ล้านคน ต่อมาในปี ค.ศ. 1970 มีจำนวนเพิ่มเป็น 19.5 ล้านคน และคาดว่าในปี ค.ศ. 2000 จะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มเป็น

28.2 ล้านคน (Helen Anderson 1971: 5) สำหรับในประเทศไทยจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปนั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2513 มีจำนวน 1.69 ล้านคน ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 มีจำนวนเพิ่มเป็น 2.17 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2524 มีจำนวนเพิ่มเป็น 2.39 ล้านคน และคาดว่าในปี พ.ศ. 2543 จะมีประชากรผู้สูงอายุเป็น 4.85 ล้านคน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สี่ พ.ศ. 2520 - 2524: 115)

เมื่อพิจารณาสาเหตุที่ทำให้จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นนั้นพอประมวลได้ว่า เนื่องจากจากความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และการสาธารณสุข เช่นในปีพ.ศ. 2507 - 2508 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้แสดงอายุคาดของคนไทยไว้ในสถิติพยากรณ์ซึ่งปีนี้ อายุคาดในเพศชายเท่ากับ 55.23 เพศหญิงเท่ากับ 61.82 ในปี พ.ศ. 2513 - 2518 อายุคาดในเพศชายเท่ากับ 57.73 เพศหญิงเท่ากับ 61.57 ในปี พ.ศ. 2518 - 2523 อายุคาดในเพศชายเท่ากับ 59.25 เพศหญิงเท่ากับ 63.19 และในปี พ.ศ. 2523 - 2528 อายุคาดในเพศชายเท่ากับ 60.77 เพศหญิงเท่ากับ 64.76 (สุชาติ โสมประยูร 2528: 22)

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรซึ่งเป็นผลจากการเพิ่มการยืนยาวของชีวิตของประชากร อัตราการตายของประชากรลดลง นักประชากรศาสตร์เชื่อว่านอกจากจะส่งผลทำให้จำนวนประชากรวัยสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว อายุคาดของประชากรเพิ่มขึ้นเป็นลำดับแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อกลุ่มประชากรวัยสูงอายุอย่างมาก เพราะประชากรวัยสูงอายุนั้นมิได้แบ่งแยกออกไปจากสังคม หากเป็นส่วนหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตอื่น ๆ ในสังคม ความยืนยาวในชีวิตของผู้สูงอายุจะมีความหมายเพียงใดขึ้นอยู่กับความเข้าใจของบุคคลในสังคมนั้นบ้าง เป็นสำคัญ

ในสังคมไทยถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันสำคัญที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ จึงกล่าวได้ว่าครอบครัวมีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับบางสังคม เช่น สังคมญี่ปุ่น ก็ถือว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เป็น เรื่องหนึ่งที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังที่ แชทฟิลด์ (Chatfield 1977: 593) กล่าวไว้ว่า "คนชราเป็นผู้ที่ต้องการความดูแลและสนับสนุนทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกและเศรษฐกิจจากครอบครัว นอกจากนั้นยังต้องการความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและต้องการการติดต่อกับเครือญาติด้วย" และในทำนองเดียวกัน แฮร์ริส และ โคล (Harris and Cole 1980: 219) ได้กล่าวไว้ว่า

เด็ก ๆ มีบทบาทสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ เมื่อเจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ ความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวจึงรวมถึงการกระทำของบุคคลในครอบครัวต่อผู้สูงอายุและของผู้สูงอายุต่อบุคคลในครอบครัว จึงกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว ถ้าผู้สูงอายุขาดการดูแลหรือขาดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ก็อาจทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิตที่ต่ำได้

นอกจากนี้จากการศึกษาของ นิสา ชูโต (2525) ได้สรุปไว้ว่า ครอบครัวซึ่งประกอบไปด้วย สามี ภรรยา และบุตรหลานที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการช่วยเหลือและดูแลเอาใจใส่กัน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุมาก

จะเห็นได้ว่านอกจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุแล้ว การอยู่อาศัยกับบุตรหลานก็มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุด้วย เพราะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ต้องการความรัก ความเอาใจใส่ โดยเฉพาะจากคู่สมรสและจากบุตรหลาน ทั้งนี้เนื่องจากบางครั้งความ เป็นคนสูงอายุทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถช่วยตัวเองได้ โดยเฉพาะ ยามเจ็บป่วย การอยู่อาศัยในบ้านเดียวกันช่วยให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้รับสิ่งเหล่านี้มากยิ่งขึ้น และยังช่วยให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกเหงาและคลายความว้าเหว่ลงได้ ในฐานะที่เด็กเป็นสมาชิกคนหนึ่ง ในครอบครัว เพื่อเป็นการสนับสนุนการให้การศึกษาแก่สมาชิกในครอบครัวได้ เข้าใจผู้สูงอายุ ตลอดจนการมุ่งเน้นความสัมพันธ์และบทบาทของผู้สูงอายุต่อสมาชิกในครอบครัว ในปัจจุบันจึงได้มีการสอดแทรกเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับเรื่องผู้สูงอายุ เข้าไว้ในหลักสูตรระดับต่าง ๆ เช่น ในระดับประถมศึกษา ได้มีการกล่าวถึงเรื่องผู้สูงอายุไว้เล็กน้อยในวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ส่วนในระดับมัธยมศึกษาได้บรรจุอยู่ในวิชาสุขศึกษาและหลักสูตรวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพสาขาการสาธารณสุข แต่เนื้อหาที่กล่าวถึงเรื่องผู้สูงอายุมีเพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาที่ได้บรรจุ เรื่องราวเกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้เฉพาะเพียงในหลักสูตรชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเรื่องสุขภาพของบุคคลในวัยต่าง ๆ เพียงเรื่องเดียว ซึ่งในสภาพที่แท้จริงเด็กในวัยประถมศึกษาตอนปลายนั้น เป็นวัยที่อยู่ในช่วงของวัยเด็กตอนปลาย มีอายุโดยประมาณ 11-12 ปี เด็กในวัยนี้ มีโอกาสที่จะได้ใกล้ชิดและอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุมาก เนื่องจากเด็กยังคงใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัว ดังนั้นพวกเขาเหล่านี้จึงควรได้รับความรู้ความเข้าใจในรายละเอียด ที่เกี่ยวกับเรื่องราวของผู้สูงอายุให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัย ทั้งนี้เนื่องจากการประพฤติดิปฏิบัติของเด็กที่มีต่อผู้สูงอายุในปัจจุบันพบว่า อิทธิพลจากสังคมตะวันตกมีบทบาทสำคัญยิ่ง ทำให้ เด็กและเยาวชน เกิดการ เสื่อมความ เคารพนับถือต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นความประทุษที่ไม่

เหมาะสมและขัดต่อวัฒนธรรมประเพณีที่คั่งงามของไทย (ทวีริสมี ธนาคม 2518: 295) เช่นเดียวกัน สุชา จันทน์เอม (2528: 8-9) ได้เปรียบเทียบวัยรุ่นสมัยก่อนกับสมัยปัจจุบันไว้ว่า

วัยรุ่นในสมัยก่อนดีกว่าวัยรุ่นปัจจุบันในด้านการเคารพผู้ใหญ่ ความกตัญญูทักท้วง และการพูดจาตลอดจนการใช้ถ้อยคำที่สุภาพไม่หยาบโลน ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนค่านิยมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมตะวันตกที่ถือว่าตัวใครตัวมัน และคิดว่าผู้สูงอายุเป็นคนที่ไม่ทันต่อเหตุการณ์ จึงทำให้ผู้สูงอายุและเด็กต่างคนต่างอยู่

จากข้อมูลข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าเด็กไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะวัยรุ่นยังมีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุไม่ถูกต้อง ทั้งนี้รวมทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต จึงทำให้มีทัศนคติต่อผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นไปในทางลบ ผลก็คือเกิดการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุไปในทางที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นชั้นสุดท้ายของการศึกษาระดับประถมศึกษาและถือเป็นการศึกษาภาคบังคับของชาติ ส่วนหนึ่งของเด็กเหล่านี้อาจจะต้องออกไปประกอบอาชีพ อีกส่วนหนึ่งที่มีโอกาสทางการศึกษาจะได้ศึกษาคือในระดับมัธยมศึกษา ประกอบกับเด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร นับว่าเด็กเหล่านี้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสังคมตะวันตกมาก ในลักษณะของสังคม เช่นนี้มีแนวโน้มทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กลดน้อยลง เด็กไม่เข้าใจผู้ใหญ่ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยซึ่งเป็นปัญหาทั้งในเด็ก และผู้สูงอายุในการที่จะอยู่ด้วยกัน ทั้งนี้เพราะครอบครัวไทยยังเป็นแบบเก่ามี พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และเด็ก ๆ อยู่ร่วมกัน สิ่งสำคัญที่จะช่วยลดปัญหาเหล่านี้ได้คือหลักสูตรและการเรียนการสอนในเรื่องสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อช่วยให้เด็กมีความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อเด็กมีความรู้เกิดทัศนคติและการปฏิบัติที่เหมาะสมแล้ว ก็จะช่วยทำให้ปรับตัวได้ดีเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและในอนาคตที่จำนวนผู้ใหญ่และผู้สูงอายุยิ่งมากขึ้น ดังกล่าวแล้วสังคมก็จะอยู่ได้อย่างสุขสบาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่องนี้เพื่อต้องการทราบว่านักเรียนมีความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุถูกต้องเหมาะสมเพียงใดและอยู่ในระดับใด เพียงพอที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือเป็นพื้นฐานในการศึกษาชั้นสูงหรือไม่ ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่องความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวอาจนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ตลอดจนเป็นแนวทาง

ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอันจะช่วยให้เยาวชนของชาติสามารถปฏิบัติต่อผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยและเพื่อให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะและการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ทักษะและการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุนระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2529 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ซึ่งอาศัยร่วมกับผู้สูงอายุเท่านั้น
2. การศึกษาความแตกต่างในเรื่องความรู้ ทักษะและการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ได้ทำการศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรเพศของนักเรียนเท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทุกคนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ตั้งใจตอบแบบสอบถามด้วยความจริงใจ และถือว่าความรู้ ทักษะและการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุของนักเรียน เป็น เช่นนั้นจริงตามที่ตอบแบบสอบถาม

คำจำกัดความในการวิจัย

ความรู้ หมายถึง พฤติกรรมด้านความสามารถในการคิด การทำความเข้าใจ การนำไปประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าของนักเรียนในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุ

ทัศนคติ หมายถึง ทำที่ความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อของนักเรียนต่อเรื่องสุขภาพผู้สูงอายุ

การปฏิบัติ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกทุกอย่างของนักเรียน ซึ่งสังเกตเห็นได้ในรูปของการกระทำเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุซึ่งมีผลต่อผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ หมายถึง ชายหรือหญิงที่มีอายุวัดด้วยจำนวนปีตามปฏิทินของเวลาการมีชีวิตอยู่ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

สุขภาพผู้สูงอายุ หมายถึง ภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจของผู้สูงอายุ และความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ด้วยดี ทั้งนี้รวมถึงเรื่องราวของสวัสดิภาพด้วย

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2529 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 และมีนักเรียนเรียนร่วมกันทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยทำการเปิดสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการที่อยู่ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย